

TÜRK HUKUKU VE İNGİLİZ İÇTİHAT HUKUKUNDA ANONİM ŞİRKETLERDE FİİLİ ORGAN SORUMLULUĞUNUN TESPİTİNDE KULLANILAN UNSURLAR

Rasim Can ÇAKIR^{1*}

Özet: Tüzel kişilerde kanun ve kuruluş belgeleri uyarınca bulunması zorunlu organlar, tüzel kişinin fiil ehliyetini kazanması için gerekli unsurlarıdır. Kuruldukları anda hak ehliyetini kazanan tüzel kişiler, bu organlarının teşekkül etmesiyle de fiil ehliyetine sahip olurlar. Nitekim tüzel kişiler iradelerini organları vasıtasıyla oluştururlar ve dış dünyaya karşı yine organları aracılığıyla iradelerini tecelli ettirirler. Ancak kimi hallerde kanunen organ vasfı olmayan kişiler, tüzel kişi organı olarak hareket ederek tüzel kişi adına hukuki işlemler ve eylemler gerçekleştirmektedir. Bu durumda meydana gelecek hukuki sorumluluğun tartışılması ve boyutlarının tespiti için “fiili organ” kavramına ihtiyaç duyulmuştur. Çalışmada tüzel kişiler bakımından organ kavramı izah edildikten sonra anonim şirket yönetim kurulunun niteliği ele alınmıştır. Sonrasında fiili organ kavramı ve ortaya çıkış sebeplerine değinilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise Türk hukukunda fiili organ kavramı ve fiili organ sorumluluğunun tespitinde kullanılan unsurlar tartışılarak İngiliz içtihat hukukunun fiili organ kavramına bakışı sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fiili organ, anonim şirket, tüzel kişi, fiili organın hukuki sorumluluğu

ELEMENTS USED IN THE DETERMINATION OF RESPONSIBILITY OF THE DE FACTO ORGAN IN JOINT STOCK COMPANIES IN TURKISH LAW AND ENGLISH CASE LAW

Abstract: Obligatory organs of legal persons foreseen in the relevant legislation and articles of association are the necessary elements for a legal person to acquire the capacity to act. Legal entities acquire legal capacity at the moment of their establishment and they acquire the capacity to act upon formation of these organs. As a matter of fact, legal entities form their will through their organs and manifest their will against the outside world again through their organs. However, in some cases, persons who are not legally qualified as an organ acts as one and carry out legal transactions and actions on behalf of that legal person. The necessary term to discuss the legal liabilities and their different aspects in such cases is the “de facto body”. This study examines the nature of the board of directors of joint stock companies after elaborating on the concept of organs in the context of legal persons. In the ensuing chapters, the concept of actual organ and the reasons for its emergence are explored. Finally, the study discusses the concept of de facto organ and the elements used in the determination of their responsibilities under Turkish law and presents the view of English case law on the concept of de facto organ.

Keywords: De facto organ, joint stock company, legal entity, legal responsibility of de facto organ

¹ **Adres:** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.

* **Sorumlu Yazar:** rasimcancakir@gmail.com

Atıf: Çakır, R.C. (2023). Türk Hukuku ve İngiliz İçtihat Hukukunda Anonim Şirketlerde Fiili Organ Sorumluluğunun Tespitinde Kullanılan Unsurlar. Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(2): 91-104.

1. TÜZEL KİŞİLERDE ORGAN KAVRAMI

1.1. Tanım

Toplumda dağılmış halde bulunan bireylerin güçlerini bir arada toplayan ve böylelikle tek başlarına gerçekleştiremeyecekleri birey-üstü amaçları gerçekleştiren tüzel kişiler, günümüz hukuk düzeninde hak ve fiil ehliyetine sahip varlıklar olarak kabul edilmektedir (Dural ve Ögüz, 2021: 215; Oğuzman vd., 2021: 290; Hatemi ve Kalkan Oğuztürk, 2013: 1; Özsunay, 1978: 3). Tüzel kişiler, insana özgü niteliklere bağlı olan haklar hariç olmak üzere tam bir şekilde hak ehliyetini haizdirler (4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK) md. 48). Tüzel kişilerin hak ehliyeti kuruldukları an itibarıyla doğar. Tam fiil ehliyetine sahip olmaları için ise sadece kurulmuş olmaları yeterli değildir. Bunun yanı sıra kanunda ve kuruluş belgelerinde yer alan gerekli organların da varlığı aranmaktadır (TMK md. 49). Zira tüzel kişi, varlığıyla tek başına bir irade ortaya koyamaz; onun iradesinin oluşmasını ve dış dünyaya yansıtılmasını sağlayacak organlara ihtiyaç duyar. Tüzel kişinin iradesinin oluşması ve bu iradenin icrası için organlarını oluşturan kişilerin bir irade ortaya koymaları şarttır (Dural ve Ögüz, 2021: 217; Oğuzman vd., 2021: 316; Öztan, 1994: 31; Soykan, 2012: 5). Organlar, yaptıkları hukuki işlem ve fiilleri vasıtasıyla tüzel kişiyi borç altına sokarlar (TMK md. 50).

Organ kavramının ortaya çıkışı ise tüzel kişiliğin tanımlanmasına ilişkin sorunlara çözüm arayışlarına dayanmaktadır. 19. yy'da Kara Avrupası hukukçuları tüzel kişinin niteliğini açıklamak için farklı teoriler geliştirmişti. Bunlardan ilki varsayım (fârâziye) teorisidir. Teoriye göre sadece insanlar hak sahibi olabilir (Dural ve Ögüz, 2021: 228; Oğuzman vd., 2021: 293; Özsunay, 1978: 48; Öztan, 1970: 3-4; Öztan, 1994: 7). Kişi ve mal topluluklarının hak sahibi olabilmesi ise kanun koyucunun onları hukuki düzlemde insan "gibi" değerlendirmesine bağlı kılınmıştır (Dural ve Ögüz, 2021: 228; Oğuzman vd., 2021: 293; Özsunay, 1978: 48; Öztan, 1994: 7). Böylelikle hakkın belirli bir insana ait olmadığı durumlarda, hak kavramının kullanılabilmesi için bu tür bir varsayıma gidilmektedir (Friedmann, Çev.Ansay, 1958: 50-51; Oğuzman vd., 2021: 293; Özsunay, 1978: s. 48; Öztan, 1994: 7). Kanun koyucu, kişi ve mal topluluklarını karmaşıklaşan toplum hayatının getirdiği sosyal ve ekonomik nedenlerden ötürü *kişi* olarak görmekte, özünde gerçek kişilere ait iradelerin yansımaları bulunan bu yapay varlıkların iradelerine hukuk düzeninde kabul edilebilirlik atfetmektedir (Dural ve Ögüz, 2021: 228; Ergün, 2010: 20; Oğuzman vd., 2021: 293; Özsunay, 1978: s. 48; Öztan, 1994: 7). Tüzel kişi kendi iradesine sahip değildir ve bu nedenle de fiil ehliyetinden söz edilemez (Dural ve Ögüz, 2021: 228; Kırcı vd., 2013: 293; Oğuzman vd., 2021: 293; Özsunay, 1978: 48; Öztan, 1994: 7). Tüzel kişi, hukuki işlemlerini ancak bir "temsilci" aracılığıyla yapabilir (Dural ve Ögüz, 2021: 228; Oğuzman vd., 2021: 293; Özsunay, 1978: 48; Öztan, 1994: 7). Diğer bir deyişle tüzel kişinin kendi iradesi olmadığı için hukuka aykırı, kusurlu bir fiili de olamaz ve başkalarını zarara uğratması mümkün değildir (Dural ve Ögüz, 2021: 228; Oğuzman vd., 2021: 293; Özsunay, 1978: 48-49; Öztan, 1994: 7; Serozan, 1994: 23). Diğer bir ifadeyle; tüzel kişilerin iradelerini kanuni temsilcileri açıkladığından ve temsil kurumu da sadece hukuki işlemlerde söz konusu olduğundan dolayı,

tüzel kişiler sadece temsilcilerinin yapmış olduğu işlemlerle bağlı tutulabileceklerdir ve haksız fiil sorumlulukları ise gündeme gelmeyecektir (Dural ve Ögüz, 2021: 228; Oğuzman vd., 2021: 293; Özsunay, 1978: 48-49; Öztan, 1994: 8). Varsayım teorisinde tüzel kişi için organ kurumuna ihtiyaç yoktur.

Gerçeklik teorisi ise varsayım teorisinin aksine, tüzel kişileri gerçekte var olan, canlı sosyal varlıklar olarak kabul etmektedir (Dural ve Ögüz, 2021: 229; Ergün, 2010: 22; Oğuzman vd., 2021: 293; Özsunay, 1978: 49; Öztan, 1970: 7-8; Öztan, 1994: 9). Kanun koyucu iradesiyle tüzel kişileri meydana getirmez, sadece varlıklarını tanıır; yani tüzel kişiler kanun koyucunun iradesi ile ortaya çıkmış varlıklar değildir (Dural ve Ögüz, 2021: 229; Oğuzman vd., 2021: 294; Özsunay, 1978: 49; Öztan, 1970: 8; Öztan, 1994: 9). Kişilikleri varsayımdan ibaret olmayan tüzel kişiler böylece fiil ehliyetini haiz olmakta, dış dünyayla iş ve işlemler gerçekleştirebilmekte, iradelerini açıklayabilmekte ve bunların sonuçlarından sorumlu olmaktadır (Dural ve Ögüz, 2021: 229; Oğuzman vd., 2021: 294; Özsunay, 1978: 49; Öztan, 1970: 8; Öztan, 1994: 9). Tüzel kişiler fiil ehliyetine sahip oldukları ve kendi iradelerini ortaya koydukları için organa ihtiyaç duymaktadır. Zira organ, temsilci konumunda bulunmamaktadır. Organ kendi iradesini değil tüzel kişinin iradesini açıklamakta ve bu sebeple yaptığı işlemler ve fiiller doğrudan doğruya tüzel kişiyi bağlamaktadır. Temsilci kurumu hukuk düzeninde mevcutken, organ kurumuna ihtiyaç duyulmasının sebebi; temsilcinin sadece hukuki işlemler bakımından tüzel kişiyi bağlaması karşısında, sorumluluk atfedilmesi gereken durumlarda tüzel kişiyi bağlayabilecek bir hareket mekanizması gereksinimi olması ve bunun da organ kavramıyla sağlanabilmiş olmasıdır (Serozan, 1994: 41).

Konu hakkındaki bir diğer teori ise amaç (gaye) teorisidir. Varsayım ve gerçeklik teorisinin bir birleşimi olan bu teoriye göre tüzel kişiler canlı varlıklar değil; örgütlenmiş amaç birlikleridir (Oğuzman vd., 2021: 294). Doğal bir iradeye sahip değillerdir. Ancak belirli bir amaç yönünde hareket eden organların gösterdikleri ortak irade ile hareket ederler (Oğuzman vd., 2021: 294). Organların iradesi, tüzel kişiye izafe edilmektedir (Oğuzman vd., 2021: 294).

Soyutlama teorisi ise tüzel kişileri insan fikrinin neticesinde ortaya çıkan varlıklar olarak görmekte ve doğrudan doğruya gerçek birer varlık olduklarını kabul etmemektedir (Oğuzman vd., 2021: 294). Ancak bu teori tüzel kişi kavramını varsayım teorisinde olduğu gibi bir "fiksiyon" olarak da görmemektedir. Tüzel kişi bir soyutlamanın sonucunda ortaya çıkan, kendini oluşturan kişi ve mal topluluğundan ayrı bir varlık olarak kabul edilmektedir (Oğuzman vd., 2021: 294; Özsunay, 1978: 50; Öztan, 1994: 10).

Günümüz Türk hukuku bakımından konu ele alındığında, yukarıda kısaca izah edilen teorilerden herhangi birinin Türk kanun koyucu bakımından doğrudan benimsendiğini söylemek pek mümkün değildir. Yine de TMK'da yer alan tüzel kişinin kuruluşu ve fiil ehliyetini kazanmasına ilişkin hükümleri düzenleyen hükümler göz önüne alındığında, kanun koyucunun gerçeklik teorisi ağırlıklı bir yaklaşımı kabul ettiği görülmektedir.

1.2. Organ Kavramının Temsilci ve Yardımcı Kişi Kavramlarından Farkı

Organ tüzel kişinin bir unsuru, hatta fiil ehliyetini haiz olması bakımından zorunlu bir parçasıdır. Organ bir işlem veya fiil gerçekleştirirken tüzel kişinin temsilcisi konumunda olmaz. Tüzel kişi, organının davranışlarıyla aslında kendi iradesini oluşturmaktadır ve ortaya koymaktadır (Dural ve Öğüz, 2021: 256; Oğuzman vd., 2021: 320; Soykan, 2012: 16). Temsilci ise kendi davranışları ve kendi iradesini ortaya koyar; ancak temsilcinin kendi iradesi temsil olunana hukuken bağlar (Dural ve Öğüz, 2021: 257; Oğuzman vd., 2021: 320; Öztan, 1970: 86; Soykan, 2012: 17). Öte yandan; organın kanunda çoğu yerde tüzel kişinin temsilcisi olarak da anılması bu iki kurumun farklı olup olmadığı noktasında bir kafa karışıklığı oluşturabilir. Örneğin kollektif şirketler bakımından 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) md. 233; anonim şirketler bakımından TTK md.365; limited şirketler bakımından ise TTK md. 629 bu şirketlerin organ tarafından temsilini düzenlemektedir (Eminoğlu, 2022: 67; Oğuzman vd., 2021: 320). Bahsedilen düzenlemelerde yer alan temsil yetkisi, borçlar hukuku anlamında bir iradi temsil ilişkisini ifade etmemektedir. Buradaki temsil ilişkileri korporasyonlara özgü, şirketler hukukundan doğan, organ sıfatından kaynaklanan ve organ var oldukça devam eden, tüzel kişi tarafından dahi ortadan kaldırılamayan ve geri alınamayan bir yetkidir (Dural ve Öğüz, 2021: 257; Eminoğlu, 2022: 67; Oğuzman vd., 2021: 320; Soykan, 2012: 18). Tüzel kişi organının temsilinde organ kendi iradesini değil, tüzel kişinin iradesini ortaya koymaktadır. Ancak iradi temsilde olduğu gibi organın temsilinde de ortaya konulan irade tüzel kişiyi bağlamaktadır. Organın tüzel kişinin bir parçası olmasının diğer sonucu da organ tarafından işlenen haksız fiillerden tüzel kişinin de ayrıca sorumlu olmasıdır.

Tüzel kişiler faaliyetlerinin tamamını kendileri yerine getirmek zorunda değildir. Tıpkı gerçek kişilerde olduğu gibi tüzel kişiler de işlerini gördürmek üzere üçüncü kişileri kullanabilir. Bu halde tüzel kişi ile onun işini gören yardımcı kişi arasında sözleşmesel bir ilişki meydana gelir (Dural ve Öğüz, 2021: 266; Eminoğlu, 2022: 68; Oğuzman vd., 2021: 321; Özsunay, 1978: 76; Öztan, 1994: 34). Tüzel kişinin iş tevdi ettiği yardımcı kişiler onun organı konumuna gelmez. Bu durumda taraflar arasında borçlar hukukundan kaynaklı bir ilişki bulunmaktadır. Öte yandan, tüzel kişi organı dışında iradi temsilci de atayabilir. Bu halde tüzel kişi ile iradi temsilci arasında 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK) md. 40 vd. hükümlerinde yer alan iradi temsile dayalı bir ilişki meydana gelir. Bu halde de iradi temsilci tüzel kişinin organı konumunda bulunmaz. Öte yandan tüzel kişi organı da tüzel kişiye karşı bir yardımcı kişi konumunda değildir. Zira organ, tüzel kişinin bir parçası ve fiil ehliyetinin varlığı için tüzel kişinin kendi bünyesinde bulunması gereken bir "unsuru" konumundadır. Tüzel kişinin yardımcı kişilerin fiillerinden kaynaklı sorumluluğu ise organ sorumluluğundan farklıdır. Tüzel kişi TBK md. 66'daki adam çalıştırma sorumluluğu veya TBK md. 116'daki yardımcı kişilerin fiillerinden sorumluluk hükümleri çerçevesinde bu kimselerin üçüncü kişilere verdikleri zararlardan sorumlu olacaktır. Yine tüzel kişiler, söz konusu maddelerde yer alan sorumluluktan kurtulma durumlarının varlığı halinde, yardımcı kişilerin faaliyetleri

enasında verdikleri zararlar bakımından hukuki sorumluluktan kaçınabilecektir.

2. ANONİM ŞİRKET YÖNETİM KURULUNUN ORGAN NİTELİĞİ

Tüzel kişi organları nitelikleri uyarınca bazı ayrımlar altında incelenebilir. Bunlardan ilki organın kanunen zorunlu olup olmadığıdır. Zorunlu organ, tüzel kişinin fiil ehliyetini kazanabilmesi için gerekli olan organdır (Dural ve Öğüz, 2021: 260; Oğuzman vd., 2021: 322; Öztan, 1970: 96; Öztan, 1994: 33). Anonim şirket yönetim kurulu, kanun ve esas sözleşme ile kendisine verilen görev ve yetkiler çerçevesinde şirketin iç ve dış işlerini yürüten, üçüncü kişilerle yapılan işlemlerde şirketi temsil eden organdır. Yönetim kurulu, şirketin fiil ehliyetini kazanabilmesi ve kullanılabilmesi için zorunlu organdır. Yönetim kurulu şirketin kanuni organdır ve yokluğu anonim şirket için fesih sebebidir (Bilgili ve Demirkapı, 2013: 362; Pulaşlı, 2011: 886; Tekinalp, 2013: 182; Üçışık ve Çelik, 2013: 375). Buna bağlı olarak yönetim kurulu, şirketin kuruluşundan sona ermesine kadar -hatta belirli bir ölçüde tasfiye süresince de- var olması gereken daimi organdır (Bilgili ve Demirkapı, 2013: 362; İmregün, 1970: 145; Pulaşlı, 2011: 888; Üçışık ve Çelik, 2013: 375).

Konu bakımından ikinci ayırım, organın karar organı mı yoksa yürütme organı mı olduğu noktasındadır. Karar organı, tüzel kişinin iradesinin oluşmasını sağlarken yürütme organı ise bu iradenin hayata geçirilmesini sağlar (Dural ve Öğüz, 2021: 260; Oğuzman vd., 2021: 322; Özsunay, 1978: 74; Öztan, 1970: 95; Öztan, 1994: 32). Bu bakımdan anonim şirket yönetim kurulu bir yürütme organdır (Üçışık ve Çelik, 2013: 375). Buna göre; anonim şirketin gerek iç gerekse dış ilişkide, diğer bir ifadeyle hem üçüncü kişilerle yapılan iş ve işlemlerde hem de şirketin kendi organizasyon yapısı içerisinde nasıl davranacağını belirleyen yönetim kurulu; hem karar organı olan genel kurulun aldığı kararların yerine getirilmesini sağlamakta hem de şirketin iç ve dış işlerinin yürütmektedir.

Üçüncü ayırım, iç organ dış organ vasfına ilişkindir. İç organ, tüzel kişinin teşkilatı ile ilgili iç işlerini görürken dış organ ise tüzel kişiyi dış dünyaya karşı temsil eden ve hukuki ilişkilerin kurulmasını sağlayan organ konumundadır (Dural ve Öğüz, 2021: 260-261; Oğuzman vd., 2021: 322; Özsunay, 1978: 75; Öztan, 1970: 103-104; Öztan, 1994: 34). Anonim şirket yönetim kurulu hem iç hem de dış organ vasfındadır (Bilgili ve Demirkapı, 2013: 362-363; Tekinalp, 2013: 183; Üçışık ve Çelik, 2013: 375). Yönetim kurulu sahip olduğu temsil yetkisi ile şirketi üçüncü kişilere karşı temsil edip hukuki ilişkilerde bulunabilmesinin yanı sıra, şirketin iç işleyişi ile ilgili kararlar alabilir, faaliyetlerde bulunabilir. Örneğin; yönetim kurulu tarafından yapılan yönetici atamaları veya şirket organizasyon şeması dahilinde şirket personeli hakkında iç yönerge hazırlayarak yetki, görev ve sorumlulukları belirlemesi yönetim kurulunun iç organ niteliğinden ileri gelmektedir.

Dördüncü ve son ayırım, fert organ ile kurul organ vasfına ilişkindir. Fert organ, organın tek bir kişiden oluşması ve bu kişinin organa verilen yetkileri yerine getirmesi durumunda ortaya çıkar (Dural ve Öğüz, 2021: 261; Oğuzman vd., 2021: 323; Özsunay, 1978: 73; Öztan, 1970: 99-101; Öztan, 1994: 34). Organ yetkilerinin birden fazla kişiye bırakılmış olması

halinde ise kurul organdan bahsedilir. Bu durumda kurul organı oluşturan kişiler bir araya gelerek tüzel kişinin iradesini meydana getirmelidir. Anonim şirket yönetim kurulu bir kurul organdır (İmregün, 1970: 145; Kırca vd., 2013: 397, Pulaşlı, 2011: 888; Tekinalp, 2013: 194-195. *Aksi yönde görüş için bkz.* Bilgili ve Demirkapı, 2013: 362). Yönetim kurulu gereken hallerde karar alır; bu kararı deftere yazar, imzalar ve bu kararı somutlaştırır. Bu durum yönetim kurulunun tek kişi olması halinde de değişmez. Tek kişilik yönetim kurulunun da tüzel kişi iradesini meydana getirmesi yine toplantı yapmasına, karar almasına ve aldığı kararı yönetim kurulu karar defterine aktararak somutlaştırmasına bağlıdır. TTK'daki "kurul" ifadesi genel tanımın aksine sayıya değil, yukarıda izah edilen kurul organ olma niteliğine atıf yapmaktadır (Kırca vd., 2013: 397; Tekinalp, 2013: 194).

3. GENEL OLARAK FİİLİ ORGAN KAVRAMI

Kanun veya tüzel kişinin kuruluş belgesinde yer alan organlar, tüzel kişinin maddi organlarıdır. Maddi anlamda organ niteliğini haiz olmamakla birlikte; yani kanun ve kuruluş belgesi uyarınca organ olarak belirlenmemiş olmasına rağmen konumu, kullandığı yetkiler gibi özel durumlar sayesinde tüzel kişinin iradesinin oluşumuna etkili şekilde katılan kişiler fiili organ olarak tanımlanmaktadır (Öğretide *fiili organ* olarak anılan Akdağ Güney, 2012: 240 vd.; Dural ve Ögüz, 2012: 259; Korkut, 2007, 202; Korkut, 2010: 1368-1369; Oğuzman vd., 2021: 323; Sekban, 2022: 91; Tekinalp, 2013: 185; *olgu organ* olarak anılan Helvacı, 1995: 7 vd.; Soykan, 2012: 13 vd.; *fiili yönetim organı* olarak anılan Eminoglu, 2022: 39; *fiili yönetici* olarak anılan Karayalçın, 1991: 41; *maddi veya fiili organ* olarak anılan Kırca vd., 2013: 389; *örtülü yönetim kurulu üyeliği* olarak anılan Nomer, 1999: s.74; *fiili veya gizli yönetim kurulu üyesi* olarak anılan Pulaşlı, 2011: 663 ve 932-933). Tanımdan da anlaşılacağı üzere fiili organdan bahsedebilmek için öncelikle fiili organ olarak tanımlanan kimse hakkında kanun veya tüzel kişinin kuruluş belgesi bağlamında bir atama veya seçilme kararının var olmaması gerekir. Böyle bir atama veya seçilme kararı olmamasına rağmen tüzel kişinin yönetim yetkisine ilişkin yetkilerin kullanılması, başka bir deyişle gasp edilmesi durumunda fiili organın varlığından bahsetmek mümkün hale gelecektir.

Fiili organ gerçek bir kişi olabileceği gibi tüzel kişi de olabilir. Yahut tek bir kişinin fiili organ olarak hareket etmesi mümkünken, aynı zamanda birden fazla kimse bir kurul halinde fiili organ olarak birlikte tüzel kişi iradesine müdahalede bulunabilir. Örneğin bir anonim şirketin hâkim pay sahibi yönetim kuruluna seçilmemiş olmasına rağmen fiili organ olarak hareket edebilir. Yönetim kuruluna talimat verebilir, istediği kararları alabilir veya istemediği kararların alınmasını engelleyebilir. Öte yandan fiili organ ilişkini sadece hâkim pay sahibi konumuna indirgemek doğru olmaz. Pay sahiplerinin dışındaki menfaat gruplarının da tüzel kişi iradesine etki etmesi mümkündür. Örneğin finansal darboğaz içerisinde olan bir şirketin büyük kreditorü konumunda olan ve banka borçlarının çoğunluğuna sahip olan bir banka fiili organ konumunda olabilir. Yahut pazar itibarıyla bir şirketin ürettiği ürünlerin tekel konumundaki alıcısı olan firma, üretici şirket karşısında onun fiili organı olarak davranabilir.

Bu noktada TTK'nın şirketler topluluğu hükümleri hakkında ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. TTK md. 202 ile şirketler topluluğunda hâkim şirketin hakimiyetini bağlı şirketi zarara uğratabilecek şekilde kullanması yasaktır. Bağlı şirket nezdinde hakimiyetin kötüye kullanılmasından doğan zarar, ilgili hesap yılı içerisinde denkleştirilmelidir. Aksi halde TTK md. 206 yoluyla hâkim şirket ve yöneticilerinin hukuki sorumluluğuna gidilebilmektedir. Elbette ki şirketler topluluğu bakımından hâkim şirketin fiili organ konumunda bulunması mümkündür; ancak TTK'nın şirketler topluluğuna ilişkin bu düzenlemeleriyle şirketler topluluğu bakımından fiili organ ve bu kavramın getirdiği hukuki sorumluluğun tartışılmasının gereği ortadan kalkmıştır (*Aynı yönde bkz.* Eminoglu, 2022: 177).

4. FİİLİ ORGAN KAVRAMININ ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ

Fiili organ kavramının ortaya çıkış sebeplerini; fiili organ konumunda olan kişi bakımından ve bu kavrama hukukta duyulan ihtiyaç bakımından iki boyutta ele almak gerekir. Fiili organ konumundaki kişinin bu şekilde hareket etmesinin temelinde, menfaatlerini koruma düşüncesi yatar. Şeklen organ olmayan ancak tüzel kişiyi fiilen yöneten kimse, tüzel kişi ile bağlantılı şahsi menfaatlerini korumak adına tüzel kişi iradesine etki etme yoluna gitmektedir. Ancak bu etkinin tüzel kişinin karar alma süreçlerine ve mekanizmaları üzerindeki kuvveti fiili organ durumunda artık tüzel kişinin iradesini gölgede bırakmakta, hatta kimi hallerde tüzel kişi iradesini etkisiz ve işlevsiz hale getirmektedir. Bu yolla fiili organ kendi iradesini tüzel kişi iradesi haline getirmektedir. Örneğin şirket yönetim organında yer almayan veya şirkette hukuken yönetici sıfatı da bulunmayan bir veya daha fazla pay sahibinin -genellikle hâkim pay sahipleri- yönetim organına alacakları kararlar hakkında emir ve talimat vermesi, hatta yönetim organının alacağı her karar bu pay sahibine sorar hale gelmesi ve bu pay sahibinin şirketteki çıkarlarına göre hareket etmesi durumunda fiili organdan bahsetmek mümkün olacaktır (Yüce, 2022: 250). Bu tür yapılarda şirketlerin organsal düzendeki yönetimi, kontrolü elinde tutan kişi veya grubun doğrudan elinde olabileceği gibi bu kişi veya grup tarafından grubun içindeki bir kısma veya üçüncü kişilere de bırakılmış gibi görünebilir. İkinci durumda çoğu zaman şekli yönetim organı sadece bir görüntüden ibaret olmaktadır. Yönetim organının tüm yetkileri şirketler grubunu kontrol eden kişi veya grupça kullanılmaktadır. Bu durum fiili organın şahsi menfaatleri çerçevesinde şirketi yönetme ve yönlendirme isteğinden veya ticaret hayatındaki alışkanlıklarından kaynaklanabileceği gibi bazı hallerde regüle alanlardaki yönetsel ve kurumsal mevzuat zorunluluklarından da ileri gelebilmektedir.

Yine bir başka örnek olarak bir şirketin büyük alacaklıları da fiili organ konumunda bulunabilir (Aksoyak, 2016:26). Bu tür kuruluşlar, borçlusu olan şirketlerden alacaklarını çeşitli hukuki silahlarla koruma altına almış olsalar dahi, ticari hayatın gerekleri çerçevesinde, ileride doğacak ihtilaflar ve uzun yargı süreçleriyle boğuşmak yerine doğrudan şirket yönetiminde söz sahibi olmak ve borçlusunun önceliğinin kendi menfaatleri olmasını temin etmek isteyebilir; bu çerçevede şirket yönetim organının alacağı kararlara aralarındaki sözleşmeler yoluyla veya doğrudan talimat vermek suretiyle etki edebilirler. Ancak bu etki tüzel kişi

organının iradesini ortadan kaldıracak duruma ulaştığı takdirde fiili organ durumundan bahsetmek mümkün olacaktır.

Kavrama hukuki anlamda ihtiyaç duyulmasının sebebi; şeklen tüzel kişinin organı olmamasına rağmen, şekli organa özgü yetkileri kullanan, onun iradesinin oluşumunu sağlayan veya önemli derecede etkisi olan kimselerin de içerisinde buldukları bu özel durum sebebiyle organ sorumluluğu kapsamında değerlendirilmesi gerekliliğinden doğmaktadır. Böylelikle fiili organ, meydana getirdiği zararlarda şekli organın tabi olduğu hukuki sorumluluk hükümlerine tabi olacaktır. Bu sayede fiili organ sorumluluğu, bu sorumluluğa tabi olmayan temsilci ve yardımcı kişilerin sorumluluğundan ayrıştırılabilecektir.

5. TÜRK HUKUKUNDA FİİLİ ORGAN KAVRAMINA BAKIŞ

5.1. Mevzuat Hükümlerinde Fiili Organ Kavramı

Türk hukukunda fiili organ kavramını tanımlayan bir hüküm bulunmamaktadır. Nitekim 6762 sayılı (mülga) Türk Ticaret Kanunu (eTTK) döneminde kanunda şirketlerin fiili organı konumundaki kişilerin belirlenmesini ve sorumluluğuna gidilmesini sağlayacak açık bir hüküm yer almamasına rağmen öğretide bir görüş bunun mümkün olduğunu ileri sürmekteydi. Buna göre anonim şirket yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğunun düzenlendiği eTTK md. 336/1'deki *idare meclisi azaları* ifadesinin yönetim kurulu üyelerinin yanı sıra şirket iradesinin oluşumuna fiili olarak katılan kişilere de uygulanabilmesi mümkün görülmekte; ancak İsviçre Borçlar Kanunu (İBK) md. 754 düzenlemesine paralel bir düzenlemeye de ihtiyaç bulunduğu ifade edilmekteydi (Helvacı, 1995: 32; Kırca, 2003: 495-506 ve 505; Korkut, 2010: 1377).

Şirketler hukuku bakımından yönetim kurulunun hukuki sorumluluğunun yanı sıra, onun iradesine tesir eden ve hatta tesirin boyutları sebebiyle şirket iradesinin yerine kendi iradesini koyan fiili organ kavramı ve bu kavramın getirdiği hukuki sorumluluğun boyutları önem arz etmektedir. Bu sebeple eTTK'da olmasa da fiili organ kavramının yansımalarını anonim şirket şeklinde teşekkül eden bankalar bakımından 4389 sayılı (mülga) Bankalar Kanunu (eBanK) ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun (BanK) varsayımsal zimmete ilişkin hükümlerinde bulmak mümkündür. eBanK md. 22/4'te; Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) eliyle yürütülen veya TMSF tarafından tasfiye işlemleri başlatılan

bir bankanın; *hukuken veya fiilen yönetim ve denetimini elinde bulunduran yönetici olsun veya olmasın gerçek kişi ortakların* kanunda belirtilen fiillerle bankanın kaynaklarını, bankanın emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek şekilde doğrudan veya dolaylı olarak kendilerinin veya başkalarının menfaatlerine kullandırmakla bankayı her ne suretle olursa olsun zarara uğratarak kendilerinin veya başkalarının malvarlığının artışına neden olmaları zimmet suçu olarak kabul edilmiştir. Ancak görüldüğü üzere eBanK düzenlemesi yönetici sıfatına bakılmaksızın bankanın yönetim ve denetimini elinde bulunduran *gerçek kişi ortaklar* ile sınırlıdır. eBanK düzenlemesindeki varsayımsal zimmet suçunun failleri arasında sayılan bu *gerçek kişi ortaklar* fiili organ kavramının sadece bir boyutunu oluşturmaktadır.

İlga edilen eBanK yerine yürürlüğe giren BanK'da da aynı yönde bir düzenleme yer almaktadır. BanK md. 160/3 ile faaliyet izni kaldırılan veya TMSF'ye devredilen bir bankanın; *hukuken veya fiilen yönetim ve denetimini elinde bulundurmuş olan gerçek kişi ortaklarının*, kredi kuruluşunun kaynaklarını, kredi kuruluşunun emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek şekilde doğrudan veya dolaylı olarak kendilerinin veya başkalarının menfaatlerine kullandırmak suretiyle, kredi kuruluşunu her ne suretle olursa olsun zarara uğratmaları yine zimmet suçu kapsamında değerlendirilmiştir. Mülga hükümde olduğu gibi BanK düzenlemesinde de sadece *gerçek kişi ortaklar* bakımından bir cezai düzenlemeden bahsedilmekte, fiili organ konumunda olabilecek tüzel kişi ortaklar veya ortaklığı bulunmayan gerçek ve tüzel kişiler hakkında bir cezai yaptırım ve tanımlama kanunda yer almamaktadır. Bu yönüyle BanK'daki düzenleme de yine mülga kanun döneminde olduğu gibi fiili organ kavramının dar bir boyutuna ilişkindir¹.

eTTK döneminde anonim şirket yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğunu düzenleyen hükümlerin fiili organlar için de uygulanabilir olması için hükmün daha geniş bir şekilde yeniden kaleme alınması isteği TTK ile birlikte kabul görmüştür. Kurucuların, yönetim kurulu üyelerinin, yöneticilerin ve tasfiye memurlarının sorumluluğunu düzenleyen TTK md. 553'te *kurucular, yönetim kurulu üyeleri, yöneticiler ve tasfiye memurları* ifadesindeki *yöneticiler* kavramı içerisinde fiili organ da hukuki sorumluluğa dahil edilmiştir. Ancak madde hükmü hüküm olan İBK 754'ten ayrılmaktadır. Mevzuat hükümde *yönetim kurulu üyeleri ile yönetim ve tasfiye ile uğraşan kişiler*

¹ BanK md. 110 hükmünde yer alan bankanın yöneticilerinin ve denetçilerinin kanuna aykırı karar ve işlemleriyle banka hakkında kanunun md. 71 hükümlerinin uygulanmasına neden olmaları durumunda hukuki sorumluluklarına ve şahsi iflaslarına gidilebileceği; bu işlemler neticesinde bankanın hakim ortaklarına da menfaat temin edildiğinin tespiti halinde, temin edilen menfaat üzerinden söz konusu yaptırımların uygulanacağına ilişkin hüküm yer almaktadır. Öğretide *Eminoğlu*, bu hüküm de BanK kapsamında fiili organ kavramının bir yansıması olarak ele almaktadır (Eminoğlu, 2022: 170-171). Ancak kanaatimizce hükümdeki düzenleme, fiili organ sorumluluğundan ziyade pay

sahibinin sadakat yükümlülüğü bağlamında ele alınması gereken bir husustur. Zira BanK md. 160 üzerinden verdiğimiz örnekte, bankanın fiilen yönetimini elinde bulunduran ortaklardan bahsedilirken BanK md. 110'da ise sadece meydana gelen zarardan hakim ortağın menfaat temin etmesi durumunda hukuki sorumluluğuna gidileceğinden bahsetmektedir. Yani hakim ortağın fiili organ gibi hareket edip etmemesine doğrudan bağlanan bir sonuç olmadığı gibi bir şirkette hakim konumda bulunan pay sahibinin her zaman fiili organ olarak kabul edilmesi peşin hüküm niteliğinde bir yaklaşım olacaktır.

ifadesi yer almaktadır². TTK md. 553'ün gerekçesinde, İBK lafzının aynen alınmamasının sebebi olarak, mehzaz kanundaki ifadenin geniş yorumu sebebiyle hükmün amacını aşar bir niteliğe bürünmesinden çekinildiği, bunun yerine maddedeki *yöneticiler* ifadesinin tanımının öğreti ve yargı kararlarına bırakıldığı ifade edilmiştir³. Yine de TTK md. 553 düzenlemesi çerçevesinde anonim şirketlerde fiili organın hukuki sorumluluğunun tartışılması bakımından bir mevzuat temelini oluşturduğunu söylemek mümkündür (Eminoğlu, 2022: 160; Tekinalp, 2013: 377).

5.2. Yargı Kararlarında Fiili Organ Kavramı

Fiili organın kanuni bir tanımı bulunmasa da, yargı kararlarında bu kavramdan bahsedilmektedir. Ancak Türk hukuku bakımından araştırmalarımızda tespit edebildiğimiz kadarıyla; mahkeme kararlarında fiili organın tanımlanmasına ilişkin birtakım açıklamalar yer almaktaysa da bu kavram çerçevesinde hukuki sorumluluğun değerlendirilmesi ve buna ilişkin hüküm tesis edilmesine ilişkin bir karar bulunmamaktadır. Yine de fiili organ

kavramına ilişkin tartışmaların yer aldığı mahkeme kararlarına değinmekte fayda vardır. Yargıtay HGK, bir kooperatife ilişkin önüne gelen uyuşmazlık hakkında verdiği kararında, tüzel kişinin iradesinin oluşmasını sağlayan kişilerin de organ olarak kabul edileceğini ifade etmiştir. Hatta bu sorumluluğu sadece hukuki işlemlerle sınırlı görmemiş ve haksız fiil sorumluluğunun da varlığını kabul etmiştir⁴.

Yargıtay HGK tarafından iş hukuku uyuşmazlığı alanında verilen bir kararda da fiili organ kavramına değinilmiştir. Yüksek Mahkeme kararında, geniş anlamda tüzel kişi iradesinin oluşmasında ve ifade edilmesinde rol oynayan herkesin organ olarak kabul edilmesi görüşündedir. Hatta anonim şirketlerde TTK md. 367 bağlamında şirket yönetim kurulunun yönetim yetkisini tek bir üyeye veya yönetim kurulu dışındaki üçüncü bir kişiye bıraktığı durumlarda tüzel kişinin temsil ve yönetimi ile iradesi bu kişi tarafından ortaya konulduğu için söz konusu kimsenin de organ vasfının olacağı görüşündedir⁵. Verilen bu kararda fiili organa ilişkin başlangıçta yapılan tanım dikkate değer olsa da, devamında

² Madde hükmünün İngilizce versiyonu şu şekildedir: The members of the board of directors and all persons engaged in the business management or liquidation of the company are liable both to the company and to the individual shareholders and creditors for any losses or damage arising from any intentional or negligent breach of their duties. https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/en, Erişim Tarihi: 14.08.2023, 22.00.

³ Madde gerekçesi şu şekildedir: *Kaynak ile 553 üncü madde arasında dört fark vardır. Hükmümüzde, "kurucular, yönetim kurulu üyeleri, yöneticiler ve tasfiye memurları" denilerek açıkça görevli kişiler ifade edilmiştir. Kaynakta ise, "yönetim kurulu üyeleri ile yönetim ve tasfiye ile uğraşan kişiler" ifadesine yer verilmiştir. Geniş anlama sahip "uğraşan" sözcüğü ile görevli olmadığı halde yönetime ve tasfiyeye karışan, talimat veren, yönetimi ve tasfiyeyi yönlendiren, bir bakıma arkadan yöneten büyük pay sahipleri başta olmak üzere, gizli yöneticiler ve tasfiye memurları (öğretideki deyimle, "fiili organ"lar) kastedilmiştir. Bu geniş kapsamlı ibarenin hukukumuzda aktarılması halinde (banka hukukundaki deneyim ve birikim gözönüne alınınca) ibarenin amacı ve İsviçre'deki anlayışı aşan bir anlam ve boyut kazanacağından endişe edilmiştir. Böyle ucu açık bir ibareyi hükme koymak yerine mevcut "yöneticiler" sözcüğünün yorumlanmasının öğretiye ve yargı kararlarına bırakılmasının, bu yolla daha dinamik bir anlayışın hukukumuzda egemen olabileceği düşünülmüştür.*

⁴ "... MK'nın 47 ve 48'inci maddeleri birlikte değerlendirildiğinde "organ" kavramının kapsamına "tüzel kişinin varsayılan idaresinin oluşmasında ve açıklanmasında aracı olan kurul organlar" girer. Ancak organ kavramını fazla daraltarak yalnız kurul organları, organ saymak her zaman yeterli olmayabilir. Madem ki, organ tüzel kişinin (varsayılan) iradesinin oluşmasına ve açıklanmasına yol açmaktadır, şu halde kanun veya kuruluş belgeleri dolayısıyla belirli konularda karar verebilme ve icra edebilme yetkisine haiz olan kişileri

de organ sayabiliriz. Bu irade açıklaması "hukuki muameleler" yanında sözleşme dışı sorumlulukta da söz konusu olacaktır. TTK'nın 321/V ve 1163 Sayılı Kanun'un 59/III maddesi "temsile ve idareye (yönetime) selahiyetli olanlar" lafzı ile sorumluluk çerçevesini geniş tuttuğu sonucuna varılmalıdır. Böylece haksız fiil sorumluluğunda yönetim kurulunun, organ kurul sıfatı ile birlikte hareket etmeleri yanında, idare ve temsile yetkili bulunan yönetim kurulu üyelerinin ayrı ayrı fiilleri ile de tüzel kişiyi sorumluluk altına sokabilecekleri kabul edilmelidir..." **Yargıtay HGK, E.2003/4-359, K.2003/406, T.11.06.2003.**

⁵ "İşveren sıfatına sahip tüzel kişilerde yönetim ile emir ve talimat verme yetkisi tüzel kişinin yukarıda açıklanan organları tarafından kullanılmaktadır. Bu bağlamda geniş anlamda tüzel kişinin iradesinin oluşmasında ve ifade edilmesinde rol oynayan herkes geniş anlamda organ olarak kabul edilebilir. İş hukuku bakımından ise organ; tüzel kişinin yasa veya esas sözleşme gereği var olan organ içerisinde görev ifa eden kişileri ifade etmektedir (Doğan Yenisey, s.316). Bu doğrultuda tüzel kişilerin iradesi organları vasıtasıyla açıklandığından (4721 sayılı Türk Medeni Kanunu m. 50) tüzel kişi işverenlerin kendileri soyut işveren, tüzel kişinin icra/yönetim organı ise somut işveren olarak nitelendirilebilir. Bu durumda anonim şirketlerde, iş sözleşmesinin tarafı olan şirketin kendisi soyut işveren, şirketin yönetim ve icra organı olan yönetim kurulu ise somut işveren olarak kabul edilir. Anonim şirketlerde somut işveren sıfatını taşıyan organ bir kuruldan oluşabileceği gibi tek başına bir kişiye verilen yetki çerçevesinde gerçek kişinin de organ sıfatını kazanması mümkündür. Bu bağlamda TTK'nın 367. maddesi uyarınca anonim şirket, yönetimini tek bir yönetim kurulu üyesine bırakılabileceği gibi üçüncü kişiye de devredilebilir. Bu düzenleme çerçevesinde yönetim yetkisini devralan yönetim kurulu üyesi yahut üçüncü kişi organ sıfatıyla somut işveren niteliğine sahip olacaktır. Zira tüzel kişinin temsil ve yönetimi ile iradesi bu kişi tarafından ortaya konmaktadır (Süzek,

yönetim yetkisinin devrine ilişkin verilen örnek üzerinden çıkartılan sonuç tartışmaya açıktır. Yönetim yetkisinin üçüncü kişiye devri, bu şekilde bir fiili organ oluşumu olarak görülemez. Zira bu halde organın temsil veya yönetime ilişkin herhangi bir yetkisini kısmen veya yetkilerini tamamen herhangi bir kimseye devretmiş olması başlı başına bir *fiili organ oluşturma işlemi* anlamına gelecektir. Üstelik fiili organ oluşturma işlemini, tüzel kişi organı almış olduğu bir kararla yapacaktır ki; bu mantık fiili organ kavramının hukuk alemindeki varlık sebebiyle çelişmektedir.

Bu durum diğer taraftan TTK md. 375/1-e'de yer alan yönetim kurulu üyelerinin üst gözetim yükümlülüğü ile TTK md. 553/2'deki yönetim kurulunun görev ve yetki devri yaptığı kimselerin seçiminde özenli davranma yükümlülüğüne ilişkin kurullarla da açıkça çelişen bir bakış açıdır. Ayrıca önemle vurgulamak gerekir ki; tüzel kişi organı tarafından kanun ve tüzel kişinin kuruluş belgesi hükümleri çerçevesinde yapılan bir görevlendirme, yetkilendirme veya yetki devri temelinde hukuki bir işlem yer almaktadır. Görev ve yetkiyi bu şekilde üstlenen kimsenin yetkilerini tüzel kişinin menfaatleri hilafında kullanarak zarar meydana getirmesi halinde taraflar arasında mevcut olan hukuki ilişki hükümleri çerçevesinde zaten bir sorumluluğu bulunmaktadır. Fiili organ kavramı ise tüzel kişi ile arasında organsal veya sözleşmesel bir ilişki bulunmamasına rağmen tüzel kişi organının yetkilerini *gasp eden*, tüzel kişi iradesini *organ gibi davranarak oluşturan* kimselerin sorumluluğunun tespiti noktasında kullanılmalı gerekir.

Yargıtay HGK dışında, Yargıtay 23. HD tarafından verilen bir kararda da fiili organdan bahsedilmektedir. Kararda, yargılamayı yapan ilk derece mahkemesi tarafından verilen kararın metni yer almaktadır. Bu metinde fiilen organ vazifesi gören kişilerin de şekli organın tabi olduğu sorumluluk hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği, şirket iradesinin oluşumuna veya icrasına iştirak eden veya idare ve temsil görevlerine katılan kimselerin de organ sıfatını kazanabileceğinden bahsedilmektedir⁶. Ancak söz konusu ilk derece mahkemesi kararı Yüksek Mahkeme incelemesi ile bozulmuştur ve bozma gerekçeleri arasında ilk derece mahkemesinin HMK hükümlerine aykırı şekilde hukukçu bilirkişiden rapor alması ve tesis ettiği hükümde almış olduğu bilirkişi raporundaki ifadeleri olduğu gibi kullanması sebepleri yer almaktadır. Bu sebeple Yüksek Mahkeme kararında yer alan ilk derece mahkemesi kararındaki fiili organa ilişkin bölümlerin ne derece bir yargısal değerlendirme veya bilirkişi raporundaki ifadelerin aktarımı olduğunu tespit edememekteyiz.

Yüksek Mahkeme kararlarındaki tartışmaların yanı sıra, yakın dönemde ilk derece mahkemelerinin vermiş oldukları kararlarda da fiili organ kavramına ilişkin değerlendirmelerin yer aldığı görülmektedir. Örneğin bir ilk derece mahkemesi haksız rekabetin tespiti ve önlenmesi talepli dosyasında davalı şirketin bir anonim şirket olduğunu, tek ortağının ise Hollanda'da mukim bir limited şirket olduğunu, menfaat sahibi Hollanda'da mukim şirketin Türkiye'deki inanca uyuya talimat verebilecek güce sahip olduğunu, alınan kararları etkileyebileceğini ifade ederek davalı şirketin tek pay sahibi olan Hollanda'daki şirketi fiili organ olarak kabul etmiştir⁷. Yine bir başka ilk derece

s. 144).” **Yargıtay HGK, E.2017/2408, K.2021/998, T.14.9.2021.**

⁶ “... bir kimsenin anonim şirketlere özgü sorumluluk hükümlerine (TTK md. 336) tabi olabilmesi için organ vasfına sahip olması gerektiği, yasa, ana sözleşme veya iç yönetmelikte organ olarak anılmış olma zorunluluğu, organ vasfını haiz olmanın bir şartı olmadığı, anonim şirketlerde bir kimsenin organ vasfını haiz olup olmadığı değerlendirilirken, onun şirketin iradesinin oluşumuna katılıp katılmadığına ve bu esnada tüzel kişinin önemli görev alanlarında bağımsız karar alma yetkisi bulunup bulunmadığına bakılması gerektiği, bu bağlamda organ vasfı ana sözleşme ve yasadaki fiiliyattaki organizasyon yapısından ileri gelebileceği, dolayısıyla organ vasfı yalnızca formel anlamda bunların organ olup olmadığına bakılarak değil, maddi anlamda bir organ vazifesi üstlenip üstlenmedikleri yani fiiliyatta bu kimselerin şirketin amaçlarından doğan veya bu amaca yönelik bir işlevi yerine getirip getirmediği dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiği, sorumluların kapsamı belirlenirken sadece şekli kistaslara uyan kimselerin organ olarak değerlendirilmesi sorunun çözümü için yeterli bulunmadığı, şeklen bu kistaslara uymayan ancak, fiili anlamda bir organın vazifelerini gören kimselerin de söz konusu sorumluluk hükümlerine tabi tutulmaları gerektiği, sorumluluğun şekli organlarla sınırlandırılması, bu nevi fiili organların sorumluluk hükümlerinden muaf tutulması anlamına geleceği, bu nedenle gerek içtihatlarda gerekse

doktrinde fonksiyonel organ kavramından hareketle iradenin teşekkülüne ya da açıklanmasına iştirak eden veya idare ve temsil görevine katılan kimseler de "organ" olarak nitelendirileceği, böylelikle tüzel kişinin resmen organ sıfatını kazanmış organlarının dışında bulunan, fakat gerek konum, gerek yetkileri nedeni ile ortaklık iradesinin oluşması ve veya dışarıya yansıtılması hususunda etkin olan bütün şahıslar organ olarak nitelendirilebileceği, fiili organların sorumluluk hükümlerine dahil edilmesiyle sadece üçüncü kişilerin korunmasının sağlanmış olmayıp aynı zamanda tüzel kişinin iradesinin oluşmasında etkili oldukları halde resmen organ olarak görünmeyen fiili yöneticiler de sorumluluk zincirine dahil edilmiş olacakları, anonim şirketin organlarının faaliyetleri nedeniyle sorumluluğu değerlendirilirken formel anlamda bunların organ olup olmadığına bakılmaksızın, maddi anlamda bir organ vazifesi üstlenip üstlenmedikleri yani fiiliyatta bu kimselerin şirketin amaçlarından doğan veya bu amaca yönelik bir işlevi yerine getirip getirmediği dikkate alınması gerektiğinin banka yöneticileri açısından da geçerli olduğu, yöneticinin sorumlu tutulabilmesi için şekli olarak organ olup olmadığından ziyade fiiliyatta bankanın iradesinin oluşumuna ne derecede etkili olduğuna bakılması gerektiği ...” **Yargıtay 23. HD, E.2013/7191, K.2014/420, T.24.01.2014.**

⁷ “Olgu organlar yasal organ niteliği taşımadıkları halde tüzel kişinin yönetiminde ve temsilinde doğrudan ya da dolaylı şekilde fiili olarak söz sahibi

mahkemesi, tüzel kişilerin meydana getirdiği bir adi ortaklığa ilişkin alacak ve tazminat talepli davada fiili organ kavramını tartışmış, ancak adi ortaklığın tüzel kişiliği olmadığı ve bu sebeple organının da bulunmadığından hareketle dava özelinde fiili organ sorumluluğuna ilişkin bir hüküm tesis etmemiştir⁸. Bu bölümde bahsi geçen her iki ilk derece mahkemesi kararı da henüz Yüksek Mahkeme münderecatından geçip kesin hüküm niteliğini kazanmamıştır. Bu sebeple kararlarda yer alan fiili organa ilişkin izahların Yargıtay özelinde ne şekilde ve ne derecede benimseneceği hususu şimdilik meçhuldür.

5.3. Öğretide Fiili Organ Kavramının Varlığı İçin Aranan Şartlar

Fiili organ kavramının tanımına ilişkin hukukumuzda bir düzenleme yer almaması ve Yüksek Mahkeme'nin sadece tüzel kişi organının iradesine etki eden kişilerin organ sayılabileceğine ilişkin az sayıdaki kararında yer verdiği kısa açıklamalar dışında, bu kavramın varlığı için aranan şartların ne olduğuna dair bir kanuni düzenleme veya mahkeme kararı bulunmamaktadır. Buna karşın öğretilerde anonim şirketler hukuku bakımından tartışılan fiili organ kavramının varlığı için aranan şartlar hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Öğretilerdeki bu görüşler yeknesak bir kategori sunmasa da, genel anlamda birbirine paralel izahlar içermektedir.

Öğretilerdeki görüşleri belirli başlıklar altında toplamak gerekirse; fiili organ kavramından bahsedebilmek için

olan ve iradesinin oluşumunu etkileyen kişi ya da kuruluşlardır. Ancak olgu organla şirket arasında bir sözleşme bağı bulunmadığı için onlara karşı şirket tarafından açılacak sorumluluk davaları da haksız fiil temeline dayanır. (Reha Poroy / Ünal Tekinalp / Ersin Çamoğlu, Ortaklıklar Hukuku I, Güncellenmiş Yeniden Yazılmış 14. Bası, İstanbul, 2019, s. 439.)

Somut olayımızda da anonim şirketlere ilişkin TTK. m. 553 hükmünün davalı ... ŞTİ. yönünden de kıyasen uygulanması gerekir. Şöyle ki, davalı ... ŞTİ.'nin ticaret sicil kaydına göre sermayesinin 100.000 TL olduğu, tek ortak olarak davalı ...V. 'nin 99.500 TL sermayeye sahip olduğu görülmekle menfaat sahibinin, inançlı üyeye talimat verebilecek güce sahip olduğu, alınan kararları etkileyebileceği gözetildiğinde fiili organ olarak kabul etmek gerekecektir. Menfaat sahibi olan Hollanda merkezli hakim limited şirket, bir yönetim kurulu üyesi gibi toplantılara katılması ve sicile kayıtlı olmadığı hâlde bir ortaklar genel kurulu üyesi gibi şirket yönetimine açıkça müdahalesi söz konusu olacağından sorumluluğuna bu yönüyle gidilebilmelidir. Bu durumda Türkiye'deki şirket adeta Hollanda merkezli limited şirketin "fiili şubesi" olarak faaliyet göstermektedir." İstanbul 5. ATM, E.2015/1174, K.2019/1021, T.18.10.2019.

⁸ "Organ kavramı tüzel kişiliğe ait bir kavram olup, kanun maddeleri tüzüğü, iç düzenlemeleriyle yetkili kılınan ve tüzel kişi için önemli olan görevleri devamlı ve bağımsız olarak, gerek üçüncü kişilerle olan ilişkilerde, gerekse tüzel kişinin iç teşkilatında yerine getirmesi için yetkili kılınan veya bu görevleri kendisine ve dışı belli olacak şekilde bağımsız ifa

öncelikle ortada geçerli bir seçim ve atama kararına sahip olmayan bir kişi veya grubun bulunması, bu kimse veya grubun yönetim organı gibi hareket ederek şirket iradesinin oluşumuna etki etmesi veya katkı sağlaması, fiili organın şirket tüzel kişiliği üzerinde önemli bir nüfuzla sahip olması şeklinde üç ana kıstas karşımıza çıkmaktadır.

5.3.1. Geçerli Bir Seçim veya Atama Kararının Bulunmaması

Fiili organdan bahsedebilmek için ilk şart, bu kavram içerisinde değerlendirilecek kişi veya grubun şirketin kanun ve esas sözleşme çerçevesinde organ olarak seçilmesine/atanmasına ilişkin bir kararın var olmamasıdır. Organ vasfı için kanun ve esas sözleşmede yer alan usullere uyulmaksızın belirlenmiş olan kişi veya kişiler organ statüsünde değildir ve organ vazifesini ifa etmeye ehil olmayan bu kimselerin her türlü işlem ve fiilleri yetkisiz davranış anlamına gelecektir (Eminoğlu, 2022: 132).

Kanunen ve esas sözleşmesel olarak uygun yolla atanmış veya seçilmiş olmasına rağmen daha sonradan görevde kalabilme şartlarını kaybeden veya görev süresi dolmuş yahut görevden alınmış olmasına rağmen şekli organ gibi görev ifa eden ve yetkilerini kullanmaya devam eden kimseler de fiili organ konumundadır (Eminoğlu, 2022: 133)⁹. Diğer bir ifadeyle, şekli organ vasfını kaybettiği an itibarıyla şekli organ gibi davranmaya devam eden kişinin

edecek şekilde verilen kişilerdir. Bu kişilerin yetkileri kanunda veya tüzel kişinin kuruluş belgelerinde yazılı ise o kişinin organ olup olmadığını tespitinde güçlük yaşanmaz ve bu kişilerin dışındakilerin eylemleri tüzel kişiye atfedilemez. Ancak organ olduğu açıkça ifade edilmemişse de kuruluş sözleşmesine göre organa has yetki ve görevler verilmiş ise bu kişilerin eylemlerinin de organ gibi tüzel kişiyi bağlaması gerektiği, burada şekli organdan değil fiili organdan bahsedildiği ifade edilmektedir. Hatta tüzel kişi ya da organ gibi davranan kişi tarafından yaratılan ve tüzel kişi tarafından da göz yumulan görünüşe de ----- gereği organ sıfatı vermeyi gerektireceği ifade edilmektedir. Bu son hale de görünüşte organ denilmektedir. Organla iradi temsilci arasındaki fark, tüzel kişi organın davranışları ile iradesini açığa vurmaktadır. Halbuki temsilci temsil olunan kişinin iradesini açıklayan bir aracı değildir. Temsilcinin davranışı kendi fiilidir fakat kendi iradesiyle yaptığı hukuki işlemin sonuçlan temsil olunan kişiyi bağlar. Bu nedenle ki, organın haksız fiili temsil olunan tüzel kişinin haksız fiilidir." İstanbul Anadolu 4. ATM, E.2018/1160, K.2022/385, T.11.05.2022.

⁹ Bu durumun bir istisnası anonim şirketler bakımından TTK md. 410/1 düzenlemesidir. Hüküm uyarınca yönetim kurulu, görev süresi dolmuş olsa bile genel kurulu toplantıya çağırılmaya yetkilidir. Düzenleme ile görev süresi dolmuş olan yönetim kuruluna kanunen istisnai bir yetki tanınmıştır ve bu şekilde çağrı işlemi gerçekleştiren yönetim kurulu, çağrı işlemi bazında fiili organ konumunda değerlendirilemez. (Aynı yönde bkz. Eminoğlu, 2022: 133). Ancak kanunda düzenlenen bu istisnai hükümden de anlaşılacağı

işlem ve fiilleri fiili organ kavramı içerisinde değerlendirilmelidir.

Son olarak, usulüne uygun seçilmemiş veya çeşitli nedenlerden ötürü görev süresi dolmuş bir yönetim organının göreve devam etmesi dışında, ortada usulüne uygun olmasa da hiçbir seçim kararı yokken şirket tüzel kişiliğinin organı şeklinde hareket eden kimsenin de fiili organ olduğunu kabul etmek gerekir (Eminoğlu, 2022: 133). Bu tür bir durumda kanuni organı bulunmayan anonim şirketin fiil ehliyetinin de ayrıca tartışılması gündeme gelecektir. Ancak burada sicile güven ilkesinden kaynaklı bir hususa değinmekte fayda vardır. Geçerli bir seçim veya atama kararı olmamasına rağmen ticaret sicilinde anonim şirket yönetim kurulu üyesi olarak kayıtlı bulunan bir kimsenin şirketi temsilen yaptığı işlemlerde üçüncü kişilerin sicil kaydına duydukları güvenin korunması gerekir (Akın ve Kuru, 2022: 33). Bu durum TTK md. 373/2'de *temsil yetkisinin ticaret sicilinde tescilinden sonra, ilgili kişilerin seçimine veya atanmalarına ilişkin herhangi bir hukuki sakatlık, şirket tarafından üçüncü kişilere, ancak sakatlığın bunlar tarafından bilindiğinin ispat edilmesi şartıyla ileri sürülebilir*, şeklinde hüküm altına alınmıştır. Düzenleme, ilgili kişinin yaptığı işlemlerle şirketin bağlı olmasını sağlamaktadır; ancak bu durum fiili organ sorumluluğundan kaynaklanmamakta, iyi niyetli üçüncü kişilerin sicile duydukları güvenin korunması amaçlanmaktadır (Akın ve Kuru, 2022: 33; Palta, 2022: 382-383).

5.3.2. Yönetim Organı gibi Hareket Ederek Tüzel Kişi İradesine Etki Etme

Fiili organın varlığı bakımından değerlendirilmesi gereken ikinci unsur, fiili organın bir yönetim organı gibi hareket etmek suretiyle şirket iradesinin oluşumuna etki edip etmediğidir. Ancak buradaki etki genel ve dolaylı bir etki olmayıp organa özgü görev ve yetkilerle bağlantılı şekilde şirket iradesinin oluşturulması¹⁰ veya oluşumuna katkı sunulmasına yönelik belirli ve doğrudan bir etkidir (Eminoğlu, 2022: 121; Öztan, 1970: 70-71; Sekban, 2022: 101).

Bu hususun anlaşılmasında en önemli etken, fiili organın şirket iradesine hangi seviyeden müdahale ettiğinin tespit edilmesinden geçmektedir. Bu hususun tespitinde tüzel kişi organının devredilemez görev ve yetkilerinin neler olduğu, fiili organın bu görev ve yetkileri kullanmak suretiyle bir

işlem ve eylemde bulunup bulunmadığı üzerinden bir değerlendirme yapılarak fiili organın varlığı araştırılabilir. Zira tüzel kişi organına kanun ve kuruluş belgesi ile bırakılan devredilemez görev ve yetkiler, tüzel kişinin üst düzey yönetimi işleriyle ilgilidir. Bu yetkileri gasp ederek şekli organ gibi hareket eden kişi ve grubun davranışı, fiili organ bakımından önemli bir göstergedir (Akın ve Kuru, 2022: 30; Eminoğlu, 2022: 122). Örneğin anonim şirketlerde yönetim teşkilatının, şirketi temsil ve ilzama yetkili kişilerin belirlenmesi, şirket yöneticilerinin atanması, görevden alınması gibi TTK md. 375'te yer alan yönetim kurulunun devredilemez görev ve yetkilerini şekli organ sıfatı olmaksızın kullanan kişiler, fiili organ konumundadır (Eminoğlu, 2022: 122; Korkut, 2010: 1374). Bu çerçevede; anonim şirketin orta ve alt düzey yönetim işleri üzerinde etki eden kimseler fiili organ olarak değerlendirilemez (Akın ve Kuru, 2022: 28-29). Bu sebeple anonim şirkette orta düzey yöneticilerin aldığı kararlar şirket işleri bakımından ne denli önemli görülürse görülsün fiili organ kavramı içerisinde değerlendirilemeyecektir (Aksoyak, 2016: 52).

Fiili organ sayılacak kişi veya kişilerin şirket iradesinin oluşumunda bizzat yer alması gerekir (Korkut, 2010: 1375). Ancak bu durum, fiili organın yönetim organı toplantılarında bizzat yer alması, toplantılarda organa emir ve talimat vermesi anlamına gelmemektedir. Fiili organ bu şekilde davranarak şirketin yönetim organı şeklinde hareket edebileceği ve şirketin işleriyle ilgilenebileceği gibi toplantılarda bizzat hazır bulunmaksızın, önceden verdiği emir ve talimatlarla da yönetim kurulunun alacağı kararlara etki edebilir (Akın ve Kuru, 2022: 27-29; Yüce, 2022: 250-251). Burada bahsedilen doğrudan etki, fiili organın *organmış gibi davranması* şeklinde özetlenebilir.

Yönetim kurulu toplantılarına bizzat katılsın veya katılmasın, şirket iradesinin oluşumunda dolaylı rol alan yani *organmış gibi hareket etmeyen* kişileri fiili organ olarak tanımlamak mümkün değildir. Örneğin anonim şirkette şirket iradesinin danışmanlık yapan, belirli ve önemli yönetsel konular hakkında görüş bildiren kişilerin fikirleri doğrultusunda oluşması halinde dahi, iradeye dolaylı yoldan bu etki eden kişiler fiili organ olarak kabul edilmeyecektir (Akdağ Güney, 2012: 241; Korkut, 2010: 1375).

Fiili organ sorumluluğu için fiili organın şirket iradesine sürekli olarak etki etmesinin bir gereklilik olup olmadığını da değerlendirmek gerekir. Fiili organdan bahsedebilmek

üzere, görev süresi sona eren yönetim kurulunun genel kurulu toplantıya çağırılmaktan başka bir yetkisi bulunmamaktadır. Bu sebeple görev süresi dolmuş yönetim kurulunun söz konusu işlem dışında bir yetkiyi kullanması durumunda fiili organ olarak hareket ettiğinin kabulü gerekir. eTTK döneminde Yargıtay, yönetim kurulu üyelerinin görev sürelerinin dolmasının ardından bu sıfatlarının kendiliğinden düşeceğine dair bir hüküm bulunmadığından bahisle süresi dolan yönetim kurulunun yenisi seçilene kadar görevde kalabileceğine hükmetmekteydi. Bu durumda da eTTK döneminde görev süresi dolmuş yönetim kurulunun işlemleri bakımından fiili organ tartışmalarına girilememekteydi. “*Yine anonim şirketlerde görev süresi biten yönetim kurulu üyelerinin bu sıfatlarının kendiliğinden düşeceğine*

dair bir hüküm bulunmaması nedeniyle yönetim kurulunun yeni yönetim seçilene kadar zorunlu görevlerine devam edeceklerinin kabulü gerekir.” Yargıtay 11. HD, E.1992/6220, K.1992/11024, T.30.11.1992 ve Yargıtay 11. HD, E.2009/5463, K.2009/6666, T.01.06.2009.

¹⁰ Organa özgü yetki, şirket iradesinin oluşumunda belirleyici olan, şirket organizasyonunun en üst noktasında bulunan yöneticilerin kullanabildiği yetkilidir. Bu yetkilerin önemi dolayısıyla devri ile birlikte yetkileri devralanlar, yönetim kurulu üyelerinin sorumluluk hukukuna tabi olur, yönetim kurulu üyelerinin özen ve bağlılık yükümlülükleri çerçevesinde hareket etmeleri gerekir (Kırca vd., 2013: 592-593).

için şirket iradesine müdahalenin devamlı mı olması, diğer bir deyişle fiili organın tüzel kişi üzerinde daimi bir hakimiyetinin mi olması gerekir? Yoksa tek seferlik yahut kısa dönemlik müdahaleler de fiili organın oluşumu bakımından yeterli midir? Öğretide ifade edildiği üzere; şirket iradesine tek seferde dahi yapılan müdahaleler nedeniyle dahi, müdahalenin ulaştığı yoğunluğa göre fiili organ kavramının doğmasının önünde bir sakınca yoktur (Akdağ Güney, 2012: 243-244; Akın ve Kuru, 2022: 29-30; Eminoğlu, 2022: 142; Korkut, 2010: 1376-1377; Sekban, 2022: 88-89; Yüce, 2022: 252). Fiili organ kavramı, tüzel kişinin uzun zaman boyunca devam eden yönetim işlerini kapsayacak şekilde değil, her işlem bakımından ayrı ayrı değerlendirmeye tabi tutulması gereken bir olgudur. Aksinin kabulü, fiili organın dönemsel ya da tek seferde yapılmış olduğu ve tüzel kişi bakımından hayatiyet arz eden konulardaki belirli yoğunluktaki müdahalelerinde sorumluluğuna gidilmesine engel teşkil edecektir.

5.3.3. Yönetimde Önemli Bir Nüfuza Sahip Olma

Fiili organın varlığının kabul edilebilmesi için gereken üçüncü şart, şirketin üst düzey işleri ile doğrudan ilgilenen fiili organın yönetim noktasında önemli bir nüfuza sahip olmasıdır (Öztaş, 1970: 71-72). Şirket iradesine etki eden, yönetim organına verdiği emir ve talimatlarla onları yönlendiren fiili organ bu esnada yönetim organına müdahil olduğu işlem bazında inisiyatif alanı bırakmamalı (Korkut, 2010: 1375), şirket yönetim kurulunun fiili organ karşısında bağımsız karar vermelerini beklemek objektif olarak mümkün olmamalıdır (Aksoyak, 2016: 61; Eminoğlu, 2022: 135).

Önemli derecede nüfuza sahip olmanın bir diğer göstergesi ise fiili organın meydana gelecek ilgili zararları önleme gücüne sahip olmasıdır. Fiili organ olarak hareket eden kimsenin işlem ve fiilleri neticesinde meydana gelecek zararları önleyebilme imkanının varlığı, sorumluluğuna gidilebilmesi bakımından önemli bir işarettir (Eminoğlu, 2022: 129). Fiili organın zararı önleyebilme gücü, aktif davranışları yönünden değerlendirilebileceği gibi bu kimsenin zararın meydana gelmesi karşısındaki pasif tutumu

noktasında tartışılabilir. Fiili organ, zararın meydana gelmesi aşamasında bunu engelleyecek gücü olmasına rağmen pasif bir tutum sergiliyor ve bir *yapmama* hali içerisinde davranış gösteriyorsa, sorumluluğunun tartışılması gerekir (Eminoğlu, 2022: 130).

6. İNGİLİZ İÇTİHAT HUKUKUNDA FİİLİ ORGAN KAVRAMI

6.1. Genel Olarak

Fiili yönetim kurulu üyeliği, İngiliz hukukunda fiili yönetici (*de facto director*) ve gölge yönetici (*shadow director*) olmak üzere iki farklı kavramla ifade edilmektedir. Aşağıda açıklanacağı üzere, her iki kavramın birbiri ile örtüşen noktaları olsa da, hatta kimi özellikli olaylarda bu kavramlar üst üste binse de, İngiliz içtihat hukukunda bunlar farklı hukuki durumları ifade etmek üzere kullanılmakta ve farklı hukuki rejimlere tabi olmaktadır¹¹.

Çalışmamızda İngiliz içtihat hukuku ile Türk hukuku arasında bir karşılaştırma yapmak istememizin sebebi, kavram hakkında İngiliz hukukundaki düzenlemelerin ulaşabildiğimiz en eski kanuni düzenlemeler olması ve kavramlara ilişkin tartışmaların spesifik niteliği haiz olması ile başta İsviçre ve Almanya olmak üzere, öğretide Kara Avrupası hukuku düzenlemeleri ve tartışmalarının halihazırda hukukumuzda değerlendirilmiş olmasıdır.

6.2. Kavramların Tarihçesi

İngiliz hukukunda fiili yönetici kavramına ilişkin ilk tartışmalar, 19. yy'a kadar uzanmaktadır¹². Ancak 1980'li yıllara kadar fiili yönetici kavramı müdür olarak atanmış, ancak ataması kusurlu olan veya müdür olan ancak görevi sona eren kişiler hakkında uygulanmaktaydı (Birleşik Krallık Temyiz Mahkemesi [2010] UKSC 51, prg.82). İngiliz hukukunda yer alan yöneticilikten men ve yanlış ticarete ilişkin yaptırımların fiili yöneticilere uygulanması ise ilk defa 1988 yılında olmuştur (Birleşik Krallık Temyiz Mahkemesi [2010] UKSC 51, prg.82). Yönetimden istifa eden ancak üretim müdürü olarak şirkette görev almaya

¹¹ Fiili yönetici ve gölge yönetici kavramları ilk zamanlarda birbirine yakın ve örtüşen kavramlar olarak değil, birbirinin alternatifi ve birbirini dışlayan kavramlar olarak nitelendirilmekteydi. Bkz. Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi Re Hydrodam (Corby) Ltd [1994] yargılamasındaki hakim Millet J. açıklamalarının yer aldığı; Birleşik Krallık Temyiz Mahkemesi [2010] UKSC 51, prg.29.

¹² Lordlar Kamarası önünde görülen Murray v Bush (1873) LR 6 HL 37 davasında; şirkette pay sahibi ve yönetici olan kişi, şirket sözleşmesinde yer alan devre ilişkin bildirim ve diğer yükümlülüklerini yerine getirmeksizin paylarını üçüncü kişiye devreder ve akabindeki hissedarlar toplantısında, yönetici olarak bilinen kişiler devri tanır ve bu toplantıda devralanın yönetici olarak ilan edilir. Ancak devreden görevlerinin sona erdiğine ilişkin bir karar da alınmaz. Bu usulsüz devrin akabinde yöneticilerden üçünün usulüne uygun olarak atanmadığı iddia edilir. Kararda, 1844 tarihli Anonim Şirketler Kanunu'nun 30. bölümündeki yöneticilerin atanmasında bazı

kusur veya hataların daha sonra fark edilse bile, bu yöneticilerin eylemlerinin geçerli olduğu yönündeki hüküm gözetilerek ve şirketin kendisinin devre onay verdiği sonucuna varılarak temyiz itirazları reddedilmiştir. Fiili yöneticilik kavramı bakımından önemli olan husus, hakimlerden Lord Hatherley tarafından bu konuda yapılan ve kararda yer alan tartışmadır. Kararın geçtiği bkz. Birleşik Krallık Temyiz Mahkemesi [2010] UKSC 51, prg.61. Lordlar kamarası önünde görülen başka bir davada (Mahony v East Holyford Mining Co Ltd (1875) LR 7 HL 869), bir şirketin fonlarını elinde bulunduran bankacıların, şirket sözleşmesine uygun olarak atanmamış ancak yönetici olarak atanmış gibi davranan kişilerin ana sözleşme hükümlerine uygun olarak usulüne uygun olarak atanıp atanmadıklarını sorgulamak zorunda kalmadan yöneticilerin çeklerini yasal olarak yerine getirebilecekleri sonucuna varılmıştır. Bkz. Birleşik Krallık Temyiz Mahkemesi [2010] UKSC 51, prg.62.

devam eden davalının, şirket yönetiminin yönetimi terk etmesinin ardından geçerli bir atama kararı olmaksızın şirket yönetimini fiilen tekrar devralmasına ilişkin olayda, yöneticilikten men ve yanlış ticaret hükümlerinin müdür olarak atanmamış ancak yönetimde yer alan davalıya uygulanacak şekilde genişletilmesi bir ilktir.

Fiili yöneticinin sorumluluğunun tartışıldığı dönemlere paralel olarak, gölge yönetici kavramının da 1980 yılında İngiliz hukukuna girdiği görülmektedir. 1980 tarihli Şirketler Kanunu'nun 63. maddesinde *gölge yönetici* kavramı, bir şirketin yöneticilerinin, emir ve talimatlarıyla hareket etmeye alışkın olduğu kişi şeklinde yer almaktadır¹³. Yine hükmün devamında, mesleki sıfatla tavsiye veren kişiler ile ana şirketin sırf aralarındaki ilişki nedeniyle yavru şirketin gölge yöneticisi kabul edilmeyeceği de düzenlenmiştir.

6.3. Kavramların İngiliz Hukukundaki Düzenlemeleri

Günümüzde hem fiili yönetici hem de gölge yönetici kavramları yürürlükteki 2006 tarihli Şirketler Kanunu'nda yer almaktadır. 2006 tarihli Şirketler Kanunu'nun 250. maddesindeki yönetici kavramı, fiili yöneticiyi de kapsamaktadır¹⁴: *Şirketler Kanunu'nda "yönetici", adı ne olursa olsun, yönetici pozisyonunu işgal eden herhangi bir kişiyi içerir.* Aynı Kanun'un 251. maddesi ise gölge yöneticiyi tanımlamaktadır¹⁵: *Şirketler Kanunu'nda "gölge yönetici", bir şirketle ilgili olarak, şirket yöneticilerinin emir veya talimatlarına göre hareket etmeye alışık olduğu bir kişi anlamına gelir.*

Gölge yöneticinin düzenlendiği 251. maddesinin devamında, hangi hallerin gölge yönetici tanımı kapsamının dışında olduğu da açıklanmıştır:

(2) Bir kişi, yalnızca yöneticilerin,

(a) Profesyonel bir kapasitede o kişi tarafından verilen tavsiyelere göre hareket etmesi nedeniyle

(b) Bir kanunla veya kanun kapsamında verilen bir işlevi yerine getirirken o kişi tarafından verilen emir, talimat, rehberlik veya tavsiyeye uygun olarak hareket etmesi nedeniyle

(c) O kişinin Kraliyet Bakanı sıfatıyla (1975 tarihli Kraliyet Bakanları Kanunu anlamında) o kişi tarafından verilen rehberlik veya tavsiyeye göre hareket etmesi nedeniyle gölge yönetici olarak kabul edilmemelidir.

Hüküm uyarınca, profesyonel danışmanlık, kanun kapsamında yerine getirilmesi gereken işlemlere ilişkin

talimatlar ve Kraliyet Bakanı sıfatıyla rehberlik yapılması haller gölge yöneticiliğin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Yine hükmün devamında 1980 tarihli Şirketler Kanunu'ndaki ana şirket ile yavru şirket arasındaki ilişkinin gölge yöneticilik sayılmayacağı hükmüne paralel bir düzenleme de bulunmaktadır:

(3) Bir ana şirket, sadece bağlı ortaklığın yöneticilerinin onun emir veya talimatlarına göre hareket etmeye alışkın olmaları nedeniyle aşağıdaki amaçlarla bağlı şirketlerinden herhangi birinin gölge yöneticisi olarak kabul edilmemelidir:

Bölüm 2 (yöneticilerin genel görevleri),

Bölüm 4 (üyelerin onayını gerektiren işlemler) veya Bölüm 6 (aynı zamanda yönetici olan tek üye ile sözleşme)

Bu düzenlemenin TTK md. 202'de yer alan şirketler topluluğunda hâkim şirketin bağlı şirketi hakimiyetini hukuka aykırı kullanmak suretiyle zarara uğratamayacağı yönündeki düzenlemeyle benzer bir bakış açısına sahip olduğunu söylemek mümkündür. TTK'daki bu özel düzenleme, şirketler topluluğunda hâkim şirketin durumunun fiili organ kavramı üzerinden tartışılmasının önüne geçmektedir. Şirketler Kanunu'nda yer alan düzenleme de paralel bir düşünceyle hâkim şirket ve yavru şirket arasındaki ilişkiyi gölge yöneticilik vasfından çıkartmaktadır.

6.4. Kavramların Mahkeme Kararları Işığında Açıklanması

Fiili yönetici ve gölge yönetici kavramları, kanuni düzenlemelere dayansa da, aralarındaki farklar mahkeme içtihatlarıyla belirginleştirilmiştir. Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi, bir kararında fiili yöneticinin tespiti için on kıstas belirlemiştir (Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi, re UKLI Ltd [2013] EWHC Ch 680, prg.41):

1. Fiili yönetici, sanki bir yönetici gibi hareket etmelidir.
2. Söz konusu kişi, kurumsal yönetim yapısının bir parçası olmalı (veya olmuş olmalı) ve şikayete konu işlem veya eylemle ilgili olarak şirketin işlerini yönetmeye katılmış olmalıdır.
3. Şikayette bulunan konularda ya şirketin işlerini yöneten tek kişi ya da bunu yaparken önemli veya baskın bir nüfuz ve kuvvet olmalıdır. Etki başka türlü yeterli olmayabilir.

¹³ İlgili hükmün orijinal metni şu şekildedir: ... a person in accordance with whose directions or instructions the directors of a company are accustomed to act ("a shadow director") shall be treated for the purposes of this Part of this Act as a director of the company unless the directors are accustomed so to act by reason only that they do so on advice given by him in a professional capacity.

¹⁴ İlgili hükmün orijinal metni şu şekildedir: In the Companies Acts "director" includes any person occupying the position of director, by whatever name called.

¹⁵ İlgili hükmün orijinal metni şu şekildedir: In the Companies Acts "shadow director", in relation to a company, means a person in accordance with whose directions or instructions the directors of the company are accustomed to act.

4. İlgili kişi, sanki yasal bir yönetici gibi şirketin yönetimi ile ilgili olarak hareket etme görevinin olduğunu düşündürecek eylemler veya işlevler üstlenmelidir.
5. İlgili kişinin icra ettiği işlevler ve şikayette bulunulan eylemler, bir yönetici veya yönetim kurulu seviyesinin altındaki başka bir çalışan tarafından uygun şekilde yerine getirilebilecek olanlar değil, yalnızca bir yönetici tarafından üstlenilebilecek türden olmalıdır.
6. Kişinin yönetici olduğu izlenimiyle/iddiasıyla hareket edip etmediği önemlidir. Ancak bu unvanı kullanması bir gereklilik olmadığı gibi her zaman yeterli de kabul edilmez.
7. Görevi, şikayette bulunulan kısım olduğu sürece, sadece şirketin işlerinin bir kısmı ile ilgili olabilir.
8. Başkalarına karşı hesap verebilirlik eksikliği bir gösterge olabilir; aynı zamanda büyük kararlara katılma durumu da olabilir.
9. Şirket adına bazı eylemleri önlemek için müdahale yetkisi yeterli olabilir.
10. İlgili kişi, yalnızca bir temsilci, çalışan veya danışmandan daha fazlası olan biri olmalıdır.

Gölge yönetici kavramı ise 2006 tarihli Şirketler Kanunu'ndaki tanımından hareketle, fiili yöneticinin aksine şirket yönetiminde fiilen aktif şekilde yer almaksızın, şirket yönetimini yönlendiren kişidir. Bir şirketle ilgili olarak, şirket yöneticilerinin emir veya talimatlarına göre hareket

etmeye alışık olduğu kişi olan gölge yönetici kavramı, fiili yönetici kavramının dışında bir olgu olarak kabul eden yargısal bir görüş bulunmaktaydı. Öyle ki; fiili yönetici şirketin onayıyla hareket ediyorken, gölge yönetici, tabiri caizse, gölgeler arkasında gizlenen bir kimse olarak değerlendiriliyordu¹⁶. Ancak daha sonraları fiili yönetici ve gölge yönetici kavramlarının birbirine temas edebileceği ve kimi hallerde örtüşebileceği kabul edildi¹⁷.

Hem kanuni düzenlemeler hem de şimdiye kadar değinilen mahkeme kararları ele alındığında, fiili yöneticinin yönetim işleriyle iştigal eden ancak kanuni bir yönetici sıfatını haiz olmayan kişi olduğu, ancak fiili yönetici kavramının tespitinde (özellikle yöneticinin sorumlulukları ve etki alanının belirlenmesinde) birtakım temel kıstasların arandığı; gölge yöneticinin ise yönetim işlerinden ziyade, yönetimde bulunan kişilerin iradesine profesyonel bir danışmanın ötesinde tesir eden, icracı olmayan bir kimse olduğu çıkarımı yapılabilir¹⁸.

11. TÜRK HUKUKU VE İNGİLİZ İÇTİHAH HUKUKUNDAKİ FİİLİ ORGAN SORUMLULUĞUNUN KULLANILAN TESPİTİNDE KARŞILAŞTIRILMASI

İngiliz içtihat hukukundaki fiili yönetici kavramının varlığı için aranan unsurlar ile hukukumuzda öğreti tarafından fiili organın varlığı bakımından değerlendirilen unsurlar büyük ölçüde örtüşmektedir. Aşağıda da izah edeceğimiz üzere; İngiliz içtihat hukukunda benimsenen unsurlar, Türk hukukunda fiili organın varlığı için aranan üç temel unsurun içerisinde yer alan kavramların genişletilmiş halleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk hukukunda fiili organ bakımından aranan ilk şart olan tüzel kişi nezdinde geçerli bir seçim ve atama kararına sahip

¹⁶ Fiili yöneticinin şirket tarafından görevlendirilmiş olmasına rağmen, hiçbir zaman usulüne uygun atanmasının yapılmadığı bir kimse olduğu, yalnızca usulüne uygun atanmış bir yönetici tarafından üstlenilebilecek işleri üstlendiğinin kanıtlanmasının yeterli olduğu, yöneticinin hiyerarşik olarak altında yer alan bir pozisyonun görevlerinin üstlenilmiş olmasının fiili yöneticilik için yeterli olmadığı; gölge yöneticinin ise şirketi fiilen yönetme iddiasında olmayan, perdenin arkasından şirket yönetimine talimat veren bir kimse olduğu yönündeki değerlendirme için *bkz.* Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi Re Hydrodam (Corby) Ltd [1994] yargılamasındaki hakim Millet J. açıklamalarının yer aldığı bölüm için *bkz.* Birleşik Krallık Temyiz Mahkemesi [2010] UKSC 51, prg.29.

¹⁷ Bir kimsenin şirket faaliyetlerinden bir bölümünün yönetimini üstlenmesinin yanı sıra, şirket yönetimine başka bir faaliyet alanı ile ilgili emir ve talimat vermesinin mümkün olduğu yönünde *bkz.* Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi, **Re Mea Corpn Ltd [2006] EWHC 1846 (Ch)**, prg.89. Ticari itibarı iyi olmadığı için şirket yönetiminde görünmeyen bir kimsenin gölge yönetici olarak şirketi yönetmesi mümkün olduğu gibi, CEO'nun grup şirketlerine doğrudan ve açıkça talimat vermek suretiyle de gölge

yöneticiliğin oluşabileceği yönünde *bkz.* Birleşik Krallık Temyiz Mahkemesi [2010] UKSC 51, prg.109.

¹⁸ İngiliz hukukunda, gölge yönetici ve fiili yönetici kavramlarının ayrımının bu denli net şekilde tespit edilmeye çalışılmasının sebebi, her iki kavrama farklı hukuki sonuçlar bağlanmış olmasındandır. 2006 tarihli Şirketler Kanunu'nun 212. bölümündeki görevi kötüye kullanma davası, gölge yönetici aleyhinde açılmaz. *Bkz.* Birleşik Krallık Temyiz Mahkemesi [2010] UKSC 51, prg.39. Ancak, 1986 tarihli İflas Kanunu'nun 214 ve 246ZB bölümlerindeki hatalı ticaret hükümleri, gölge yöneticiler için de uygulanabilir. Bu durum, 214. bölümün 7 numaralı paragrafında ve 246ZB bölümün 7 numaralı paragrafında *In this section "director" includes a shadow director*, hükümleriyle ifade edilmektedir. Aynı yönde 246ZB bölümündeki sorumluluğun Ek olarak, fiili yönetici veya gölge yöneticinin 1986 tarihli Şirket Yöneticilerinin Men'i Kanunu kapsamında yöneticilikten belirli bir süre men'i mümkündür. *Bkz.* Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi, re UKLI Ltd [2013] EWHC Ch 680 kararı ile fiili veya gölge yönetici olduğu tartışılan kişiye verilen men süresi 12 yıldır.

olmayan bir kişi veya grubun bulunması unsuruna karşılık olarak; İngiliz içtihat hukukunda fiili yöneticinin bir şirket yöneticisiymiş gibi hareket edip etmediği, bu yönde bir izlemin üzerinden fiillerini gerçekleştirip gerçekleştirmediği hususları tartışılmaktadır. Fiili organ şirket yöneticisiymiş gibi hareket edebilir; yahut yönetsel hiçbir unvan kullanmaksızın şirket yöneticisi izlenimi vererek de işlem ve eylemler gerçekleştirebilir. Önemli olan, fiili organ hakkında geçerli bir seçim veya atama kararı olmamasına rağmen “organmış gibi” davranışlarda bulunmasıdır.

Türk hukukunda fiili organ bakımından aranan ikinci şart ise fiili organın yönetim organı gibi hareket ederek şirket iradesinin oluşumuna etki etmesi veya katkı sağlamasıdır. İngiliz içtihat hukukunda bu durum; fiili yöneticinin şirket yönetimi hakkında kanuni yöneticinin görevlerini üstlenmesi, şirket yönetim yapısının bir parçası gibi şirket işlerinin yönetimine katılması, yönetimine katıldığı işlerin üst düzey işler olması ve bu düzeyin altındaki yöneticiler, çalışanlar tarafından yerine getirilecek türden işler olmaması, üstlendiği işlerin şirket işlerinin tamamı olabileceği gibi bir kısmı ile sınırlı olmasının da mümkün olduğu ve son olarak fiili yöneticinin bir temsilci, çalışan veya danışmandan daha fazlası olması gerektiği şeklinde ele alınmaktadır.

Türk hukukunda fiili organ bakımından aranan üçüncü ve son şart ise fiili organın şirket tüzel kişiliği üzerinde önemli bir nüfuza sahip olması gerekliliğidir. İngiliz içtihat hukukunda bu durum; fiili yöneticinin şirket işlerini yaparken önemli veya baskın bir nüfuzunun ve kuvvetinin olması, şirket adına bazı eylemleri önleyebilme kudretinin var olması ve fiili yöneticinin üçüncü kişilere hesap vermemesi, önemli kararlara katılım sağlaması şeklinde kabul görmektedir.

12. SONUÇ

Fiili organ, kanun ve esas sözleşme çerçevesinde kendisine bir yetki devri yapılmamış olmasına rağmen, tüzel kişinin üst yönetim işleriyle doğrudan uğraşan, tüzel kişi üzerindeki nüfuzu ile kendi iradelerini yönetim organının ve dolayısıyla da tüzel kişinin iradesi haline getiren kişidir.

Hukukumuzda fiili organ kavramına ve sorumluluğunun tespitinde kullanılacak unsurlarına ilişkin bir düzenleme yoktur. Anonim şirketler özelinde eTTK döneminde açık bir kanuni düzenleme olmamasına rağmen fiili organ sorumluluğunun varlığı öğretisi tarafından kabul edilmekteydi. eBanK düzenlemesi içerisinde de anonim şirketler şeklinde örgütlenen bankalarda bankayı fiilen yöneten ortak hakkında varsayımsal zimmet suçu özelinde bir cezai sorumluluk hükmü bulunmaktaydı. Bu cezai düzenleme BanK ile de korunurken TTK md. 553'teki kurucuların, yönetim kurulu üyelerinin, yöneticilerin ve tasfiye memurlarının sorumluluğunu düzenleyen hükümde yer alan *yöneticiler* ifadesi ile fiili organ sorumluluğunun kanuni temellerinin oluştuğu kabul edilmektedir.

Öte yandan eTTK dönemi zamanında dahi Yüksek Mahkeme içtihatlarında fiili organ kavramından bahsedilen kararlar bulunmaktaysa da bu kavramın etraflı şekilde ele alındığı ve sorumluluğun belirlenmesinde kullanılacak unsurların ne olduğu hakkında bir mahkeme kararına

rastlanmamıştır. Öğretide ise fiili organ ve sorumluluğunun oluşma şartları çeşitli boyutlarıyla değerlendirilmiştir. Farklı başlıklar altında ele alınan sorumluluk unsurlarını derli toplu bir şekilde sunmak gerekirse; temel olarak üç ana unsurun varlığının gerekliliği göze çarpmaktadır: Tüzel kişi nezdinde geçerli bir seçim ve atama kararına sahip olmayan bir kişi veya grubun bulunması, bu kişi veya grubun yönetim organı gibi hareket ederek şirket iradesinin oluşumuna etki etmesi veya katkı sağlaması ile bu kişi veya grubun şirket tüzel kişiliği üzerinde önemli bir nüfuza sahip olması fiili organ sorumluluğu bakımından gerekli şartlardır.

Çalışmada Türk hukukundaki durum ele alındıktan sonra İngiliz içtihat hukukundaki yaklaşıma yer verilmiştir. Bunun sebebi, Türk öğretisinde daha önce mehz hukuklar olan Kara Avrupası hukukuna dair yaklaşımların tartışılmış olması ve fiili organ kavramı hakkında İngiliz hukukundaki düzenlemelerin ulaşabildiğimiz en eski kanuni düzenlemeler olmasından kaynaklanmaktadır.

İngiliz içtihat hukukunda *de facto director* ve *shadow director* başlıkları altında iki farklı fiili organ türü yer almaktadır. Bu iki kavram İngiliz hukukunda hem kanuni düzenlemelerde yer almakta hem de içtihat hukukunda uzun süredir tartışılmaktadır. Kanuni düzenlemeler ve mahkeme içtihatlarından hareketle; fiili yönetici olarak tercüme edilebilecek *de facto director* hakkında yönetim işleriyle iştigal eden ancak kanuni bir yönetici sıfatını haiz olmayan kişi olduğunu söylemek mümkündür. Ancak fiili yönetici kavramının tespitinde (özellikle yöneticinin sorumlulukları ve etki alanının belirlenmesinde) birtakım temel kıstasların aranmaktadır. Gölge yönetici olarak tercüme edilebilecek *shadow director* ise yönetim işlerinden ziyade, yönetimde bulunan kişilerin iradesine profesyonel bir danışmanın ötesinde tesir eden, icracı olmayan bir kimse konumundadır.

İngiliz içtihat hukukunda fiili organ sorumluluğunun tespitinin hukukumuzda göre daha ayrıntılı kıstaslarla ele alındığı görülmektedir. Söz konusu on farklı kıstası hukukumuzdaki üç temel unsur ile örtüştürmek ve bunların ayrıntılı açıklamaları olarak değerlendirmek mümkündür. İngiliz içtihat hukukunda kabul edilen bu kıstaslar, hukukumuz bakımından fiili organ sorumluluğunun tespiti noktasında izah ettiğimiz unsurlar için somut olay özelinde önemli örneklemeler olarak dikkate alınabilir.

KAYNAKÇA

AKDAĞ GÜNEY, N, (2012), *6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Anonim Şirket Yönetim Kurulu*, İstanbul: Vedat Kitapçılık

AKIN, M Y, KURU, Ö, (2022) *Anonim Şirketlerde Fiili Organın Temsil Yetkisinin Varlığı Sorunu İsviçre Federal Mahkemesi'nin 9 Ekim 2019 Tarihli Kararı Çerçevesinde Bir Değerlendirme (BGE 146 III 37)*, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y.8, S.1, s.17-42

AKSOYAK, M, (2016), *Anonim Şirketlerde Fiili Yönetim Kurulu Üyeliği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk (Ticaret Hukuku) Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara

BİLGİLİ, F, DEMİRKAPI, E, (2013), *Şirketler Hukuku*, Bursa: Dora Basım Yayım Dağıtım

DURAL, M, ÖĞÜZ, T, (2021), *Türk Özel Hukuku C.II Kişiler Hukuku*, İstanbul: Filiz Kitabevi

EMİNOĞLU, C, (2022), *Anonim Şirket Özelinde Fiili Yönetim Organı*, Ankara: Adalet Yayınevi

ERGÜN, Ö, (2010), *Medeni Hukuk Tüzel Kişilerinin Ehliyet Durumu*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık

FRIEDMANN, W, (1958), *Tüzel Kişilik Nazariyeleri ve Tatbikat*, Çev. Tuğrul Ansay, AÜHFD, C.XV, S.1-4, s.50-66

HATEMİ, H, KALKAN OĞUZTÜRK, B, (2022), *Kişiler Hukuku*, İstanbul: Vedat Kitapçılık

HELVACI, M, (1995), *Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulu Üyesinin Hukuki Sorumluluğu*, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım

İMREGÜN, O, (1970), *Anonim Ortaklıklar*, İstanbul: Kutulmuş Matbaası

KARAYALÇIN, Y, (1991), *Üst Kuruluşlar Hukuku*, BATİDER, C.XVI, S.1, s.3-47

KIRCA, İ, ŞEHİRALİ ÇELİK, F H, MANAVGAT, Ç, (2013) *Anonim Şirketler Hukuku*, C.I, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü

KIRCA, İ, (2003), *Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyeliği Seçimine İlişkin Kararların Hükümsüzlüğü*, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan, C.I, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım, s.495-506

KORKUT, Ö, (2007), *Anonim Şirketlerde İnançlı Yönetim Kurulu Üyeliği*, Ankara: Adalet Yayınevi

KORKUT, Ö, (2010), *Anonim Şirketlerde Fiili Yönetim Kurulu Üyeliği*, Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan, C.1, 2010, Ankara: Turhan Kitabevi, s.1367-1386

NOMER, F, (1999), *Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Sadakat Yükümlülüğü*, İstanbul: Beta Yayınları

OĞUZMAN, M K, SELİÇİ, Ö, OKTAY ÖZDEMİR, S, (2021), *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, İstanbul: Filiz Kitabevi

ÖZSUNAY, E, (1978), *Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları

ÖZTAN, B, (1970), *Medeni Hukuk Tüzel Kişilerinde Organ Kavramı ve Organın Fiillerinden Doğan Sorumluluk*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları

ÖZTAN, B, (1994), *Tüzel Kişiler (Ders Notları)*, Ankara: Turhan Kitabevi

PALTA, N, (2022), *Türk ve İsviçre Anonim Şirketler Hukukunda Fiili Organ Kavramı*, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XII, S.I, s.357-391

PULAŞLI, H, (2011), *Şirketler Hukuku Şerhi*, C.I, Ankara: Adalet Yayınevi

SEKBAN, Y K, (2022), *Anonim Ortaklıklarda Fiili Organ*, İstanbul: Vedat Kitapçılık

SEROZAN, R, (1994), *Tüzel Kişiler Özellikle: Dernekler ve Vakıflar*, İstanbul: Filiz Kitabevi

TEKİNALP, Ü, (2013), *Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku*, İstanbul: Vedat Kitapçılık

ÜÇİŞİK, G, ÇELİK, A, (2013), *Anonim Ortaklıklar Hukuku*, C.I, Ankara: Adalet Yayınevi

YÜCE, A A, (2022) *Anonim Şirketlerde Pay Sahiplerinin Fiili Yönetim Organı Anlamındaki Hukuki Sorumluluğu*, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.9, S.1, s.243-266

Birleşik Krallık Temyiz Mahkemesi [2010] UKSC 51 <https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2009-0131-judgment.pdf>, Erişim Tarihi: 17.05.2023, 12.00

Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi Re Mea Corpn Ltd [2006] EWHC 1846 (Ch) <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2006/1846.html>, Erişim Tarihi: 17.05.2023, 12.00

Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi Re UKLI Ltd [2013] EWHC Ch <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2013/680.html>, Erişim Tarihi: 17.05.2023, 12.00

Lordlar Kamarası Mahony v East Holyford Mining Co Ltd (1875) LR 7 HL 869 <https://judgements.lawnigeria.com/2018/05/11/3plr-7/>, Erişim Tarihi: 17.05.2023, 12.00

https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/22/pdfs/ukpga_19800022_en.pdf, Erişim Tarihi: 17.05.2023, 12.00

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/section/250>, Erişim Tarihi: 17.05.2023, 12.00

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/section/251>, Erişim Tarihi: 17.05.2023, 12.00

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/section/214>, Erişim Tarihi: 17.05.2023, 12.00

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/section/246ZB>, Erişim Tarihi: 17.05.2023, 12.00